

INVLOED VAN BURGERS?

De nieuwe wijk Merwede heeft (zeer) grote gevolgen voor de huidige bewoners, ondernemers en sporters in en nabij Merwede. Hebben zij daar als belanghebbenden (enige) invloed op én, daar waar het hen zelf raakt, ook een (beslissende) stem in?

De wijk Merwede en de overlast voor de burens

Op een informatieavond voor omwonenden in 2018, georganiseerd door de gemeente over de nieuwe wijk Merwede, ontdekten twee bewoners uit de naastgelegen Rivierenwijk dat hun woonboot niet was ingetekend; dit vanwege de komst van een nieuwe brug.¹ De gemeente was hen vergeten te informeren. De woonboot moest verdwijnen! Andere bewoners zagen tot hun schrik dat de komst van deze compleet nieuwe wijk zou gaan zorgen voor een forse toename van auto's en fietsen in de eigen wijk én voor verlies van groen. Het nu nog rustige en auto- en fietsluwe Rivierenwijk, een kleinschalig 'stadsdorp' met een hechte gemeenschap waar bewoners nog een boodschap doen voor de burens, werd bedreigd in haar bestaan. Waarom wisten de bewoners er niet eerder van en waarom waren ze uitgenodigd voor een 'informatieavond', hadden ze nog wel enige invloed op wat zou gaan komen?



Vanaf dat moment is een grote groep bewoners in de Rivierenwijk zich actief gaan organiseren om invloed uit te oefenen op de nieuwbouw in Merwede, met het doel de leefbaarheid van de eigen wijk te behouden. Dat doen ook bewoners uit de naast gelegen Dichterswijk. De drie roeiverenigingen in Utrecht maken zich ook zorgen; het voortbestaan van de roeisport ter plekke staat op het spel. Allemaal willen ze invloed op in ieder geval 'de gevolgen van deze nieuwe wijk Merwede op de eigen leef-, werk- of sportomgeving'.



Een nieuw stedelijk stadscentrum Merwede met een enorme impact op de omgeving

Wat wil de gemeente? De gemeente Utrecht heeft zeer ambitieuze bouwplannen voor een nieuwe stadswijk Merwede. De nieuwe wijk Merwede moet een stedelijk zeer verdichte wijk worden met 10.000 nieuwe woningen op een paar vierkante meters: omgerekend ca. 154 woningen per hectare.² Voor 'deelgebied vijf' komt die woningdichtheid zelfs uit op 250 woningen per hectare.³

¹ In een wijkbericht worden bewoners uit Transwijk en Rivierenwijk/Dichtersbuurt uitgenodigd voor een informatieavond over de nieuwe wijk Merwede op respectievelijk 3 en 12 september 2018 met in de aankondiging de vraag: 'wat gaat u er van merken?'

² Deelgebied 4 gaat 'De Nieuwe Defensie' heten, deelgebied 5 wordt officieel 'Merwede' en deelgebied 6 de 'Wilhelminahaven'.

³ De Merwedekanaalzone (deelgebieden 4, 5 en 6) beslaan een oppervlak van ca. 65 hectare. Met 10.000 woningen/adressen betekent dat een woningdichtheid van ca. 154 woningen per hectare. Deelgebied 5 is 24 hectare en bevat in de plannen 6.000 woningen, wat zelfs uitkomt op een extreem hoge woningdichtheid van ca. 250 woningen per hectare.

Dat is een extreem hoge woningdichtheid, ongekend voor Utrecht en sterker nog, een woningdichtheid die op dit moment nog nergens in Nederland voorkomt.⁴ De nieuwe wijk Merwede wordt daarmee in Utrecht met afstand de wijk of buurt met de grootste dichtheid van woningen. Bijna vier keer dichter bebouwd dan de huidige 'dichtste' wijk, namelijk Utrecht Noordwest met ca. 57 woningen per hectare.⁵ Ook op buurtniveau gaat de 'buurt' Merwede een ongekennde woningdichtheid krijgen: 2,5 keer dichter bebouwd dan de buurt met de grootste woningdichtheid in Utrecht op dit moment, namelijk de Vogelenbuurt met ca. 107 woningen per hectare.⁶



De nieuwe wijk Merwede (binnen de rode lijn officieel: De Nieuwe Defensie, Merwede en Wilhelminahaven) ligt ingeklemd tussen aan de ene kant Dichtersbuurt, de Rivierenwijk en Hoograven en aan de andere kant Transwijk en Kanaleneiland. Die nieuwe wijk 'Merwede' moet volgens de gemeente worden ontsloten met minimaal 4 tot 5 nieuwe loop- en fietsbruggen over het Merwedekanaal (de groene pijlen); waarvan minimaal 2 op de vrije kilometer (roei)water tussen de huidige bruggen Balijebrug en Socratesbrug.

Wel of geen serieuze participatie?

In 2017 organiseert de gemeente een tweetal zogeheten stadsgesprekken met een kleine groep (ca. 100) bewoners, ontwikkelaars, raadsleden en belanghebbenden. Tijdens deze gesprekken wordt al wel aan één van de vele thematafels aandacht gevraagd voor de impact die de nieuwe wijk Merwede zal hebben op de omgeving. De aanleg van nieuwe bruggen wordt dan als niet nodig gezien, hooguit één extra brug voor voetgangers.⁷ Binnen een jaar (2018) wordt het plan vervolgens door de gemeente (samen met beleggers, ontwikkelaars en vastgoed/grondeigenaren) volledig uitgedacht en als zodanig ter informatie gepresenteerd aan de omwonenden en belanghebbenden: 'wat gaat u er van merken?' O.a. de bewonersgroep 'Houd Rivierenwijk Leefbaar' heeft geprobeerd het gesprek met ambtenaren, wethouder en raadsleden te organiseren over bijvoorbeeld:

- (i) de wenselijkheid van zoveel woningen op een kluitje (kunnen het er ook 6.000 i.p.v. 10.000 zijn?);
- (ii) wat een variant zonder bruggen betekent (met hoeveel woningen in Merwede kan dat prima?);
- (iii) of zij zelf mede opdrachtgever kunnen zijn van de participatie en/of een bepalende stem kunnen krijgen in wat er nodig is om Rivierenwijk, Dichterswijk en Transwijk desondanks leefbaar te houden; zo mogelijk door dat (alsnog) te laten uitzoeken in een onderzoek door een onafhankelijke 'derde'?

⁴ Vanaf 25 woningen (adressen) per hectare noemen we een wijk al zeer sterk stedelijk (CBS). De hoogste gemeten dichtheid in Nederland is die van het Olympisch Kwartier in Amsterdam met 148 woningen per hectare (Onderzoek naar leefruimte in steden; Bouwfonds NAW dossier #39). Het ambitieuze stedenbouwkundige plan voor de Sluisbuurt (Amsterdam) komt uit op ca. 200 woningen per hectare (2017).

⁵ Na de wijk Noordwest staat de wijk Binnenstad op twee met 52 woningen per hectare. De wijk Vleuten – De Meern heeft de laagste woningdichtheid in Utrecht met iets meer dan 5 woningen per hectare; een klein beetje 'landelijk' wonen.

⁶ Buurten met de grootste woningdichtheid (huishoudens per hectare) zijn: Vogelenbuurt met 117, Breedstraat/Plompetoengracht e.o. met 114 en Lombok Oost met 110 woningen per hectare; flink meer dan bijvoorbeeld Rijsweerd met 11 woningen per hectare. Ook de huidige Rivierenwijk met 68 en de Dichterswijk met 70 woningen per hectare komen niet in de buurt van de nieuwe 'buurt' Merwede.

⁷ Verslag stadsgesprek 29 november 2017: "Het aanleggen van één voetgangersbrug die aansluit op de Amstelstraat, in het midden van het gebied zou voldoende zijn. De functionele noodzaak voor het aanleggen van twee bruggen wordt niet gezien. Belangrijk aandachtspunt is het voorkomen van parkeeroverlast van de bewoners van Transwijk, Dichtersbuurt en Rivierenwijk." NB: fouten uit verslag zijn gecorrigeerd.



Zo organiseerden zij o.a. met StadspodiumUtrecht een Podiumgesprek met raadsleden (april 2018) en verzamelden zij meer dan 1.700 handtekeningen met een petitie tegen de komst van nieuwe bruggen over het Merwedekanaal (oktober 2019). Recent nog werd door hen een politiek podium georganiseerd met wethouder en raadsleden (maart 2021) én opnieuw zonder enig resultaat.⁸ Een meerderheid van de raad heeft weliswaar ingestemd met ‘maximaal 10.000 woningen’ maar wil tegelijkertijd wél dat de burens in de naast liggende wijken er minimaal last van hebben, bijv. door in te zetten op zo weinig mogelijk nieuwe bruggen en het plan uit te werken in nauw overleg met alle betrokkenen uit de omliggende buurten.⁹ Dat is spijtig genoeg zo niet gegaan. Houd Rivierenwijk Leefbaar schrijft in een ‘noodbrief’ aan de gemeenteraad dat zij ‘(voor) dom worden gehouden’. Zo is belangrijke gevraagde basisinformatie niet ontvangen omdat het ‘geheim’ zou zijn (bij twee WOB-verzoeken was 80% zwart gelakt) en werd de vraag om een onafhankelijk onderzoek niet gehonoreerd door de gemeente.¹⁰

Wat had er beter gekund en zou alsnog kunnen plaatsvinden?

Het bouwen van een nieuwe woonwijk vraagt vanzelfsprekend om een besluit van de gemeenteraad; het gaat hier om een publieke zaak van belang voor de gehele stad. Tegelijkertijd heeft deze beslissing (zeer) grote gevolgen voor de leefbaarheid in naastgelegen wijken én op het ‘wel en wee’ van omwonenden, gebruikers en buurtondernemers. Voor de nieuwe wijk Merwede is dat evident; het gaat om extreem veel nieuwe woningen op een relatief kleine locatie met zodoende een enorme impact op de omgeving. Dan is het volgende (alsnog) nodig; ook relevant bij andere ‘gemeentelijke projecten’:¹¹

(i) **Geef eerst ruimte aan alle belanghebbende Utrechters in de buurt; daarna pas aan marktpartijen.**

Bij de start in 2017 had de gemeente eerst om de tafel moeten gaan zitten met omwonenden, gebruikers (zoals de roeiverenigingen) en buurtondernemers; op de vraag: ‘als we als stad een nieuwe wijk Merwede willen, wat zijn voor jullie dan belangrijke eisen en voorwaarden?’

(ii) **Wees maximaal transparant naar alle burgers toe; net als met de marktpartijen.**

Alle relevante informatie dient maximaal transparant met alle betrokkenen direct te worden gedeeld; zonder onderscheid (exclusief vertrouwelijke gegevens die bijv. de prijs kunnen opdrijven).

(iii) **Geef bewoners, gebruikers en buurtondernemers het recht een eigen voorstel in te dienen.**

Dergelijke burgervoorstellen dienen door de gemeente gelijkwaardig meegenomen te worden in de afweging van alle alternatieven. Bij Merwede kan dat door bewoners/omwonenden, gebruikers en buurtondernemers nu alsnog (‘achteraf’) de ruimte (en de middelen) te geven om een eigen kritische evaluatie te (laten) organiseren op het huidige plan en voorstel van de gemeente.

(iv) **Geef de Utrechters een beslissende stem, daar waar het de eigen buurt (of omgeving) raakt.**

In dit geval worden o.a. de naastgelegen wijken geraakt in de leefbaarheid van de eigen buurt. Wat is nodig om de leefbaarheid op hetzelfde niveau te houden? Laat de buurt dat zelf bepalen; bijv. als het gaat over vervangend groen, waar wel of niet stedelijke routes door de wijk mogen komen en/of welke compenserende maatregelen daar voor nodig zijn.

⁸ De roeiverenigingen hebben na drie jaar vragen nog steeds geen zekerheid over hun voortbestaan (nodig zijn bruggen zonder pijlers, een coachpad langs het kanaal en voldoende vrij uitzicht vanaf de oevers). Het bedrijf Mobach Keramiek is vanaf 1895 al gevestigd op de locatie Merwede (dus al 125 jaar!), maar nog steeds heeft de ondernemer geen zekerheid over een duurzaam verblijf.

⁹ Motie 2018/9 betrek van buurt en moties 2018/18 en 2018/19 over o.a. het uitwerken variant met max. één nieuwe brug in deelgebied 5.

¹⁰ Brief Houd Rivierenwijk Leefbaar aan de gemeenteraad d.d. 1 oktober 2020: ‘Waarom worden wij dom gehouden?’

¹¹ Met ‘gemeentelijke projecten’ worden hier alle ruimtelijke – soms ook sociale of economische – vernieuwingsprojecten bedoeld met een actieve betrokkenheid van de gemeente en waar de gemeente als publieke partij de kaders van vast kan stellen en/of als (mede)eigenaar deelnemer is en/of initiatiefnemer is.